

Daha Az Bilinen Özellikleriyle Türk Tıbbının Üçüncü Nöroşirürji Uzmanı: Dr. Cemil Şerif Baydur

The Third Neurosurgery Specialist in Turkish Medicine: Dr. Cemil Şerif Baydur and His Less Known Features

Müesser ÖZCAN¹, Naki BULUT²

¹Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, M. Sağlık Yüksekokulu, Muğla, Türkiye

²Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Hastanesi, Muğla, Türkiye

Yazışma Adresi: Müesser ÖZCAN / E-posta: muesserozcan@mu.edu.tr

ÖZ

Bu makale kapsamında ülkemizin üçüncü nöroşirürji uzmanı Dr. Cemil Şerif Baydur'un daha az bilinen eserleri, bu eserlerle öne çıkan çevirmenlik ve tıp tarihi yazarlığı özellikleri ile Kurtuluş Savaşı yıllarındaki çalışmaları detaylandırılacaktır. Muğla Nüfus İl Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu ile resmi yazışmalar ve Milli Kütüphane başta olmak üzere çeşitli kütüphaneler, Başbakanlık Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivleri, Muğla Belediyesi Arşivlerinde Baydur ve eserlerine ilişkin tarama yapılmıştır. Tıbbiyenin son sınıfında (1918) yazdığı Gerard. E. Lemoine'nın Fransızca kitap (Formulaire Consultations Médicales et Chirurgicales) çevirisi "Müşavere-i Tibbiye ve Cerrahiye" ve Dr. Voronoff'tan etkilenecek yazdığı "Gençlik Aşısı ve Esasları" Cemil Şerif'in Osmanlı alfabesi ile basılan ve daha az bilinen iki kitabıdır. Ardından sırasıyla Mustafa Enver Beyin Hatıraları (1933); Kanserin Sebepleri ve Tedavi Yolları (1934); Nöroşirürji Bahisleri (1937); Farmakoloji (1952); Dünyada ve Bizde Nöroşirürji (1959); kitaplarını da yazmıştır. Ayrıca 50 den fazla bilimsel makale ve çeşitli gazetelerde köşe yazıları yayınlanmıştır. Baydur hekimlik, yazarlık ve vatanseverliği ile çok yönlü bir bilim insanı olmanın yansısı, hekimlik yaşamını etkileyen önemli hastalığına rağmen gösterdiği mücadele ile günümüz genç hekimlerine örnek olacak Türk tıp tarihindeki önemli hekimlerdendir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Cemil Şerif Baydur, Nöroşirürji, Tıp tarihi

ABSTRACT

Within the scope of this article it is aimed to enlarge on the less known studies of Cemil Şerif Baydur, Turkey's third neurosurgery specialist, the features of history of medicine writership and translatorship outstanding in his works and his studies in the years of war of independence. Researches have been done about Baldur and his work from the legal correspondences with Birth Registration Office, Ministry of Health, Social Security Institution, together with National Library in various libraries, the Ottoman and the Republic archives of the Prime Ministry and the archives of Muğla municipality. The two books he wrote in the last year of medicine school (1918): Gerard. E. Lemoine's French translation: "Müşavere-i Tibbiye ve Cerrahiye" and "Principles and Youth of Vaccination "Gençlik Aşısı ve Esasları" inspired by Dr. Voronoff are Cemil Şerif's less known printed books in Ottoman Alphabet. After these two books he respectively wrote Memories of Mustafa Enver Bey (1933); The Reasons of Cancer and Its Treatment (1934); Essentials of Neurosurgery (1937); Pharmacology (1952); Neurosurgery in the world and in our country (1959). Baydur, apart from being an all-rounder scientist as a physician, a writer and a patriotic, with his struggle about his illness is a model for young physicians and making him one of the most important physicians in Turkish Medicine history.

KEYWORDS: Cemil Şerif Baydur, History of medicine, Neurosurgery

GİRİŞ

Nöroşirürji ayrı bir uzmanlık alanı olarak Türkiye'de 1930-1940'lı yıllarında başlamıştır. Bu süreci başlatan en önemli adım uzmanlık eğitimi için genç hekimlerin yurtdışına gönderilmesi olmuştur. Bu amaçla ilk olarak 1922 yılında Dr. Abdulkadir Cahit Tüner (1892-1980) Otfried Foerster Breslau Kliniği'ne, Dr. Hami Dilek (1898-1985) de 1934 yılında Clovis Vincent'in Paris'teki Kliniği'ne nöroşirürji eğitimi almak üzere gönderilmiştir. Bu iki hekimin ardından 1935 yılı sonlarında Dr. Cemil Şerif Baydur (1894-1967) da kendi imkânları ile gittiği Paris'te Clovis Vincent'in servisinde hem nöroşirürji eğitimi almış hem de çalışmıştır (19, 21, 28, 29, 32, 34). Ülkesine döndüğünde ise Türkiye'nin üçüncü nöroşirürji uzmanı olarak göreve başlamıştır.

Bu makale kapsamında; mücadele yıllarında tıbbiyeli olan ve mezuniyet sonrası bilimsel gelişimi ve mesleği için büyük mücadeleler vermiş ilk nöroşirürji uzmanlarından Cemil Şerif Baydur'un yaşam öyküsü, tıp tarihindeki yeri, gündeme gelmemiş kitapları ve cumhuriyet için verdiği mücadelelerine özellikle genç hekimlerin dikkatini çekmek amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Baydur'a ait kişisel ve mesleki bilgilere ulaşabilmek için öncelikle kamu kuruluşları ile temasa geçilmiştir. Muğla Nüfus İl Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu ile resmi yazışmalar yapılmıştır. Milli Kütüphane başta olmak üzere çeşitli kütüphaneler, Başbakanlık Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivleri, Muğla Belediyesi arşivlerinde *Cemil Şerif*,

Baydur, Dr. Cemil Şerif Baydur sözcükleri ve kitap başlıklarını oluşturan sözcüklerle veri tabanlarından tarama yapılmıştır. Elde edilen belgeler ve Baydur'a ait tüm kitaplar ile literatür bilgileri ışığında gözden geçirilmiştir. Kasım 2011 tarihinde başlayan çalışmalar Eylül 2012 tarihinde tamamlanmıştır.

Şekil 1: Dr. Cemil Şerif Baydur.

Kısa Yaşam Öyküsü

Cemil Şerif 1894 senesinde Muğla'da dünyaya geldi (Şekil 1). İlköğrenimini Muğla'da tamamlayan Baydur'un o dönemde yaşları gibi lise eğitimini İzmir'de tamamladığı düşünülmektedir (7). Tıp eğitimini Darülfünun Tıp Fakültesi Mülkiye Kısmından 01.01.1918 tarihinde 2705 diploma numarası ile tamamladı (30). İyi derecede Almanca ve Fransızca bilen Cemil Şerif meslek yaşamına ilk olarak mezun olduğu fakültenin göz kliniğinde (seririyat-ı ayniye) asistan olarak başladı. Emekliliğine kadar geçen sürede farklı illerde 14 ayrı hastanede görevlendirilmiş ve dört kez istifa etmiştir (31). Kırk bir yıl hekimlik yaptıktan sonra yaş haddinden emekli olmuştur (Tablo I).

Uzmanlık Eğitimi

Dr. Abdülkadir Cahit Tüner ve Dr. Hami Dilek ardından kendi imkânlarıyla nöroşirürji alanında eğitim ve araştırmalar yapmak üzere Paris'e giden Dr. Cemil Şerif, Paris'teki eğitimi sürecinde konusunda uzman olan çok sayıda bilim insanından teorik ve uygulamalı eğitim alma şansını yakalamıştır (8, 9, 18, 19, 20, 21, 26, 27, 28, 29, 32, 34). Cemil Şerif, Dünyada ve Bizde

Tablo I: Cemil Şerif Baydur'un Hekimlik Yaptığı Çalışma Yer ve Zamanları*

Çalışma Tarihleri	Çalıştığı Kurum
1 Ağustos 1918/31 Temmuz 1919	Fakültede seririyat-ı ayniye (göz kliniği) asistanlığı (<i>kendi isteğiyle ayrıldı</i>)
11 Ağustos 1919/31 Temmuz 1920	Akşehir hükümet tabipliği
16 Eylül 1920/18 Şubat 1922	İnebolu Hastanesinin operatörlüğü
19 Şubat 1922/18 Haziran 1922	Kastamonu Hastanesi operatörlüğü
4 Temmuz 1922/8 Kasım 1923	Trabzon Hastanesi operatörlüğü (<i>istifa etti</i>)
8 Kasım 1923 /12 Temmuz 1927	İstifa etti (<i>Bu tarihler arasında bilgi yok, Paris'e gitmiş olabilir**</i>)
13 Temmuz 1927/31 Mayıs 1930	Muğla Memleket Hastanesi operatörlüğü
1 Haziran 1930 /27 Nisan 1931	Kadrolu olarak açıkta kaldı
28 Nisan 1931/2 Mart 1935	İzmir Memleket Hastanesi operatör muavini
3 Mart 1935/27 Mayıs 1935	Bakanlık emrine alındı
28 Mayıs/12 Temmuz 1935	Aksaray Memleket Hastanesi operatörlüğü (<i>göreve gitmeden istifa etti</i>)
1937-1938	Paris'te Nöroşirürji eğitimi aldı
23 Ocak 1937/18 Ekim 1938	İstanbul Emraz-ı Akliye ve Asabiye Hastanesi Bakırköy (<i>istifa etti</i>)
19 Ekim 1938/28 Haziran 1939	Açıkta kaldı (<i>özel muayenehanesinde çalıştı</i>)
29 Haziran 1939 /25 Kasım 1942	Eyüp Belediye Dispanseri tabipliği (<i>Bu görev yerinde iken 11/6 1941 ile 3/8 1942 tarihleri arasında talim için askere alındı</i>)
29 Kasım 1942/28 Mayıs 1945	Tokat Memleket Hastanesi operatörlüğü
9 Haziran 1945/17 Nisan 1947	Erzincan Devlet Hastanesi operatörlüğü
19 Nisan 1947/31 Temmuz 1953	İstanbul Sağlık Memurları Okulu müdürlüğü
31 Temmuz 1953/13 Temmuz 1959	Bakırköy Akıl ve Sinir Hastalıkları Hastanesi operatörlüğü (<i>yaş haddinden emekli oldu</i>)

* **Kaynak:** Bu hizmet çizelgesi; Sağlık Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü 14. 3.2012 tarih B.10. 0.PER.0.11.00.09/911.05 sayılı ilgili yazısı ile Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı emeklilik Hizmetleri genel Müdürlüğü 16. 3. 2012 tarih, B.13. 2.SGK.0.10.02 03 94 681.010 ilgili yazısından elde edilen bilgilere dayanmaktadır (30, 30).

** Bu tarihin hemen ardından 1928 tarihli kitabının kapağında kendisini Muğla Memleket Hastanesi operatörü ve Paris Cemiyet-i Cerrâhiyesi muhâbir azâsı olarak tanımlamaktadır. Bu tarihten önce belirsiz geçen yıllarda Paris'e gitmiş olabileceği olasıdır.

Nöroşirürji (1959) kitabında uzmanlık eğitiminin detayları hakkında ayrıntılı bilgi vermekte ve şunları açıklamaktadır (6):

"Bu yazının muharriri, İzmir Memleket Hastanesi operatörü iken, nöroşirürjiyi de öğrenmek hevesiyle kendi hesabına Paris'e gitmiş, Clovis Vincent'in servisinde ecnebi asistan olarak bulunurken, hem klinikte yatan hastalar üzerinde, hem de servis polikliniğini yapan şeflerden Dr. Chanvany'in yanında nöroloji; bizim servisin hastaları ile muazzaman meşgul olan Hotel Dieu Hastanesi göz kliniği şefi Prof. Dr. Hartmann'ın kliniğinde nöroşirürji bakımından göz dibi tegayyürlerinin muayenesi: tıp fakültesi anatomi profesörü Rouviere'in diseksiyon salonunda nöroanatomi ve Salpetriere hastanesindeki İvan Berrand'ın laboratuvarında, tümörleri histolojisiyle beraber, nöropatoloji üzerinde çalışmış ve sonunda nöroşirürji ihtisası imtihanını verip yurda dönmüş ve aldığı ihtisas sertifikası, o zamanın mevzuatına göre, tastik ve tescil edildikten sonra 23/1/ 1937 de Bakırköy Akil ve Sinir Hastalıklar Hastanesi nöroşirürji müteahhaslığına tayin edilmiştir" (6).

Cemil Şerif bu kitabında İstanbul Emraz-ı Akliye ve Asabiye Hastanesi'ne (Bakırköy) cerrah olarak tayin edildiği klinik ve işleyişi hakkında da bilgiler vermektedir. Bu tarihlerde Bakırköy hastanesinin ülkenin en önemli nöroşirürji uzmanlarına ev sahipliği yaptığını belirtmektedir. Ülkenin ilk nöroşirürji hekimleri olan Dr. Hamdi Dilek ve Baydur burada beraber çalışmışlardır. Hamdi Dilek'e ait Bakırköy Ameliyat Defterlerinden I. Nolu Defterde (4.1.1935 ile 28. 12. 1938 yılları arasını içeren) iki sayfaya yazılan ameliyat notlarında Cemil Şerif imzasına da rastlanmaktadır. Bu defterin 153. Sayfasında "Hypertention İnta-Craniale Mevcut, Dimağ Çıbanı? (Cerebral Apse)" tanısı konmuş olan hastanın ameliyat notunda Dr. Hami Dilek'ten sonra Dr. Cemil Şerif Baydur'un adı geçmektedir (18). Bu tarihlerde iki hekimin geçmişte yapılamayan çok önemli cerrahi girişimleri başarıyla yaptığını ilişkin haberlerin gazetelerde yer aldığını da görmekteyiz (14).

Hastalığı ve Ölümü

Baydur, ne yazık ki hiçbir cerrahın sahip olmak istemeyeceği organik bir beyin hastalığına yakalandı. Hastalığın başlangıç tarihi konusunda net bir görüş olmamakla birlikte 1941 yılından sonra gerçekleşmiş olabileceğini düşünmekteyiz. Çünkü Cumhuriyet Gazetesinde 20 Eylül 1941 tarihli teşekkür ilanından Baydur'un çok başarılı bir tümör ameliyatı gerçekleştirdiğini öğreniyoruz (15). Baydur bu tarihten itibaren cerrahi girişimler konusunda ve nöroşirürji alanında çalışmalarını sınırlamak zorunda kaldı. Hastalığının ilerleyen döneminde daha pasif görevlere atanan Baydur 1959 yılının Temmuz ayından itibaren yaş haddinden emekli olmadan önce son beş yıl tekrar Bakırköy Hastanesi cerrahi kadrosunda çalıştı. Ancak bu yıllarda hastalığı yüzünden nöroşirürji servisi

yerine Lepra hastanesindeki hastaların pansumanlarını yaptığı ve cerrahi girişimde bulunmadığı söylenmektedir (24). Cemil Şerif 18 Mart 1967'de İstanbul'da yaşamını yitirdi (17, 25).

Kitap ve Makaleleri

Cemil Şerif henüz tıbbiyeyi bitirmeden eser vermeye başlamış bu üretkenliği ciddi hastalığına rağmen meslek yaşamının son anına kadar devam etmiştir. Baydur'un alanında ilk olan ve çok bilinen kitaplarının yanı sıra çok bilinmeyen önemli kitapları da bulunmaktadır.

Osmanlı alfabesi ile basılmış kitapları: Osmanlı alfabesiyle yabancı tıp kitap çevirisi ve farklı dillerde yazılan eserlerden oluşturulmuş derleme niteliğinde iki kitap yazmıştır. Bu kitaplar soyadı kanunundan önce Cemil Şerif adıyla basılmıştır.

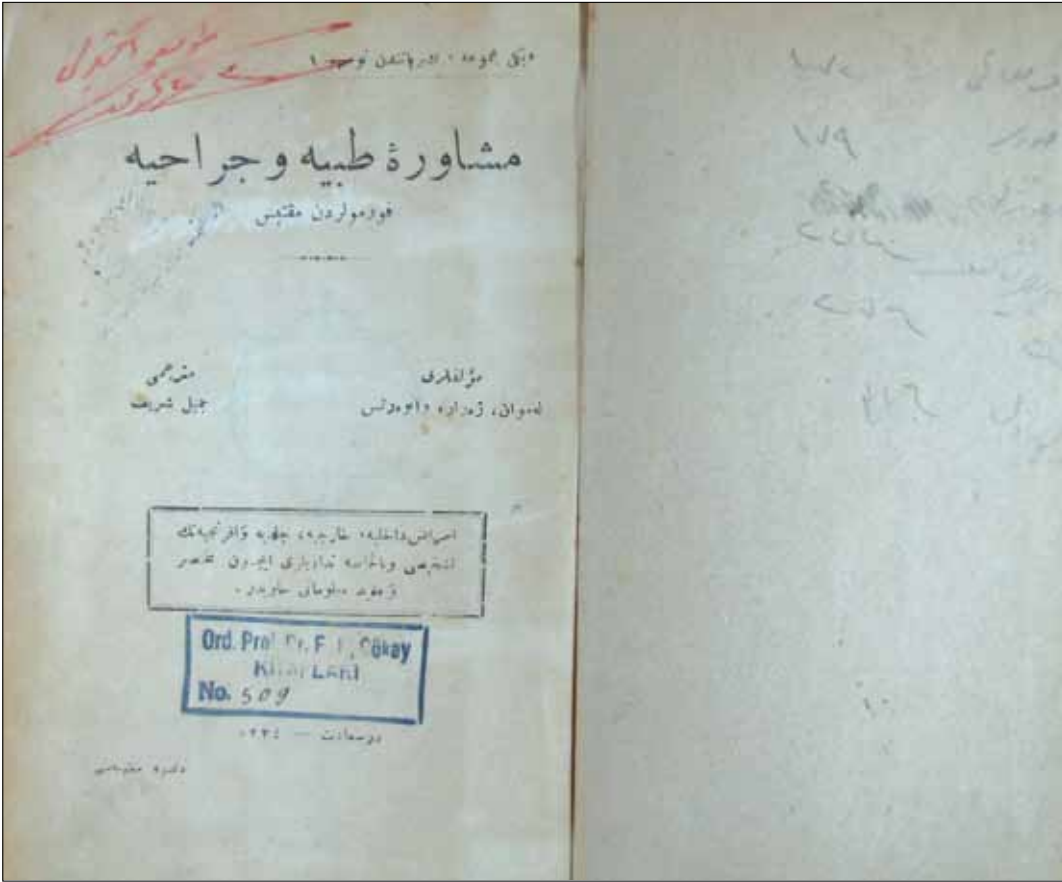
1. *Müşavere-i Tibbiye ve Cerrahiye. Formüllerden Müktebe'*: Osmanlı alfabesi ile yazılmış ilk kitabı çeviri niteliğindedir. Kitap Fransız yazarlar G Lemoine ve E Gerard Formulaire, Consultations Médicales et Chirurgicales² başlıklı Fransızca kitabından çeviridir (Şekil 2). 216 sayfa olan kitapta Latince kavramlar Latin alfabesi ve Osmanlı alfabesi ile aynı sayfada yer almaktadır (23). Kitapta Latin harflerine de yer verilmiş sayılar ve formüllerde geçen ilaç isimleri ve ölçüler Latince terimler Osmanlı alfabesi ile gösterilmemiş orijinal haliyle bırakılarak Latin alfabesi ile yazılmıştır (Şekil 3.). Kitapta içindikiler kısmı yoktur. Tıbbiyeden mezuniyetinden önce (1918) yazılan bu kitabı yazma gerekçesini Cemil Şerif 1952 yılında kaleme aldığı Farmakoloji kitabının önsözünde şöyle açıklamaktadır (5):

"Birinci Dünya Savaşının sonlarına doğru Haydarpaşa Tıp Fakültesi son sınıfında iken, umumiyetle hocalarımızın okuttukları derslere ait kitaplarını hazırlamamaları ve bu ihtiyacı karşılamak için yeter derecede not tutamamaları yüzünden bilgileri noksan kalan ve girecekleri imtihanlarla pratik hayatları bakımından zor duruma düşen öğrencilere bilhassa sınıf arkadaşlarıma yardımım olur ümidi ile, "Lemoine et Gérard" formüllerinin konsültasyon medikal ve şirürjikal bölümüne ait bütün bahisleri Türkçeye çevirmiş ve "Müşavere-i Tibbiye ve Cerrahiye" namı altında rahmetli Ziya Gökalp'in yüksek müzaheretini bastırmıştım. İlk formasının çıkmasından itibaren bütün öğrenciler tarafından büyük bir istekle alınan ve bayilerde de kısa bir zamanda biten bu kitap kendisinden beklenen hizmeti yapmıştı." (5).

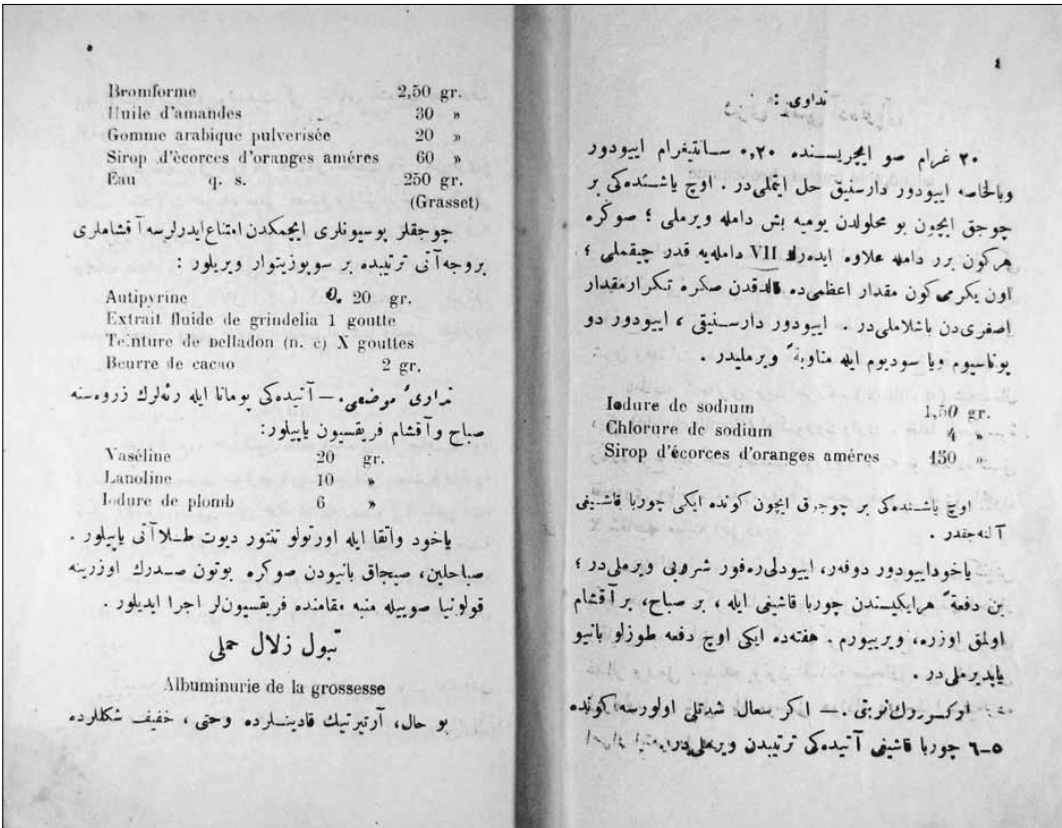
2. *Gençlik Aşısı ve Esasları*: Memleketi Muğla'da hükümet tabipliği görevini yaparken Osmanlıca alfabesi ile yazdığı ikinci eseri; aşı ile gençleşmek üzerinedir (Şekil 4). Memleketi Muğla Vilâyet Matbaasında 1928 yılında basılmıştır. Bu konuyu yabancı dildeki çok sayıdaki literatür bilgisi ve özellikle Serge Voronoff deneyleri ile ele aldığı görülmektedir.

¹Kitap İBB Atatürk Kitaplığına kayıtlı; *Müşavere-i Tibbiye ve Cerrahiye. Formüllerden Müktebe*Taşbaskı: Kâğıt] [Arap alfabesi: Osmanlıca * Sonundaki 216 sayfalık Cildiye ve Zühreviye kısmının Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık Osmanlı Şirketi kaydını taşıyan bir iç kapağı vardır (kaynak no: 23). http://katalog.ibt.gov.tr/fmi/xsl/yordam/y1_detay.xml?db=YordamBT01&cAlanlar=Lemoine%2C+Gerard.+E.& token.aranankelime=Lemoine,%20Gerard.%20E.&-token.tk=&-token.gt=0&-token.d=1&-skip=0&-find&-token.yzym=zym.

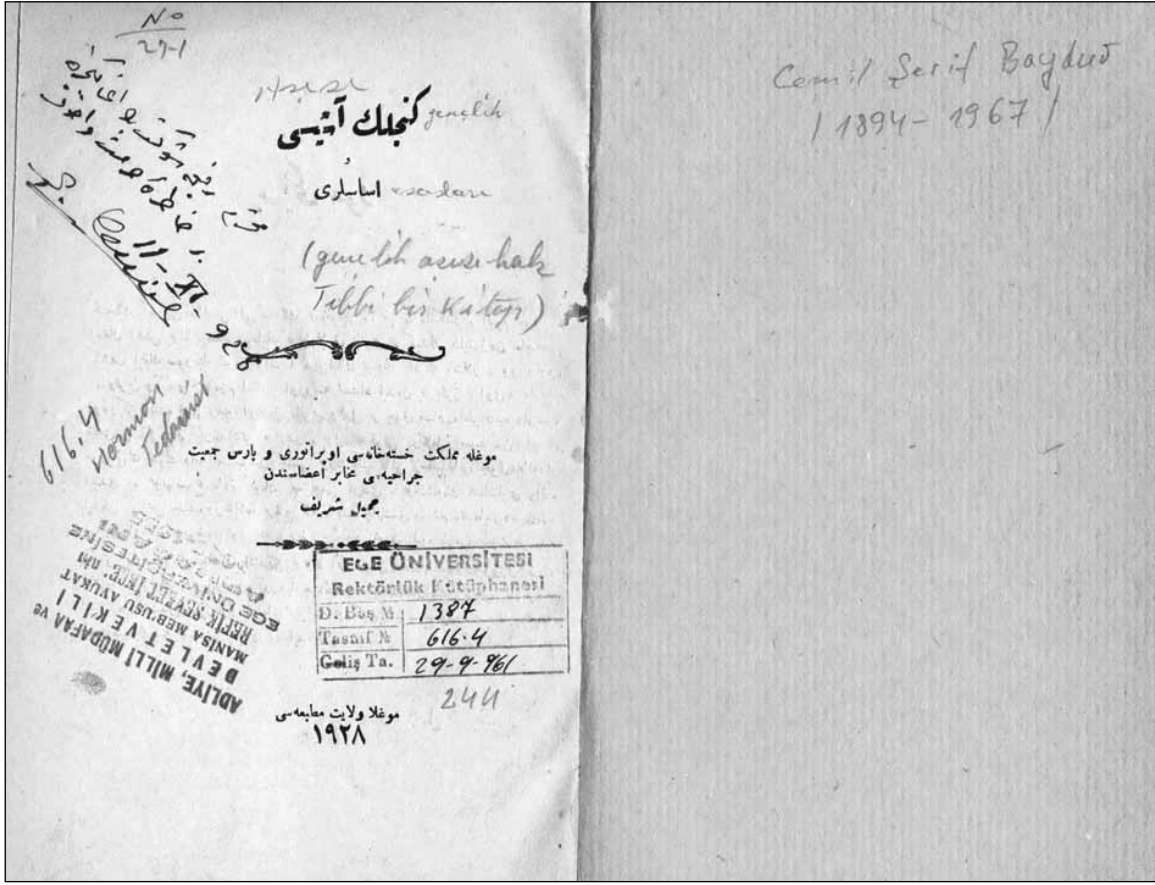
²First-2d ed. have title: *Formulaire et consultations médicales. Includes index. 1908.*

Şekil 2: Müşavere-i Tıbbiye ve Cerrahiye. Formüllerden Müktebe kitabı'nın kapağı.

Şekil 3: Müşavere-i Tıbbiye ve Cerrahiye. Formüllerden Müktebe kitabı'nın iç sayfaları.

Şekil 4:
Gençlik aşısı
esasları kitabı.

Bizim elde ettiğimiz kitabın kapağında Cemil Şerif'in imzası da bulunmaktadır³. Seksen dört sayfa olan kitabın önsözünde "Bir iki söz" başlığı ile şunları söylemektedir (1):

"Gençlik aşısı meselesi elli senelik muazzam bir tarihçeye mâliktir. Elyevm cerrâhiye intikâl etmiş bulunan asrî tıbbın bu parlak zaferi, kebedin glikojen hâssası keşf etmek sûretiyle Cl. Bernard'ın attığı ilk büyük adımla başlar. Voronof endokrin ve endokrinizm esası üzerine istinat eden bu tarz tedaviye alemdar olurken elinde kuvvetli rehber olarak nazarî ve amelî birçok mesâî, etrafında Dartg, Galey vs. gibi arkadaşlar bulmuştur. Bu işin kuvvetli ve kâmil muakkiplerinden olan mûmâ-ileyhin son defa İstanbul'dan geçmesi Türk tıp âlemini ve matbûâtını çok alâkadar etti. Bu mevzu âdetâ günün meselesi oldu. Bu meselenin esasları ve elde edilen netâyici hakkında Türkçe ile birkaç kelime tespitine çalışmak istedim. Muhitimizde pek de yepyeni olmayan bu mevzu üzerine yaptığım bu etüt için el-yevm Paris Cemiyet-i Cerrahiye reisi Profesör Dartg'ın neşrettiği büyük eser esas ittihaz edilerek Voronof, Galey vs.nin neşriyatlarından ve Avrupa cerâid-i tıbbiyesinde intişâr eden diğer yazılardan

istifâde olunmuştur. Bu suretle Türk tıp edebiyatına bu geniş mevzu üzerine birkaç sayfa hediye edebildimse kendimi bahtiyar addedeceğim." (1).

Tıp tarihine katkıda bulunan kitapları: Baydur hekim olmadan kaynaklı ve çok önemli bir sorumluluk olarak gördüğü için tıp tarihine katkı vermek amacıyla da kitaplarda yazmıştır.

1. Merhum Şeyhülettıba Operatör Mustafa Enver Beyin Hatıraları⁴: İzmir'de görev yaparken kaleme aldığı üçüncü kitabı 59 sayfadan oluşmaktadır. 1933 yılında basılan kitap, Operatör Cemil Şerif adı ile yayınlanmıştır. Savaşta cerrah olarak çalışan ve İzmir Devlet Hastanesinin kurucusu olan önemli cerrah Dr. Mustafa Enver Beyin yaşamını kaleme aldığı Biyografi niteliğindeki eser dönemin tıp tarihine ışık tutar niteliktedir (2). Kitabın "Başlangıç" başlıklı önsözünde Cemil Şerif şunları söylemektedir:

"Hemen hiçbir Türk hekimine sahip olmayan bu muvaffakiyetli, devamlı ve uzun süren çalışma hayatını zapt ve tespit etmek

³Kitabın bu örneği Ege Üniversitesi M.K. R.ŞEVKET İnce Kitaplığındadır. Bu kitaplığa Manisa Milletvekili Refik Şevket Bey tarafından bağışlandığı anlaşılan kitapta el yazısı ile yatay düşülen notta: "Muhterem Refik Şevket Bey ağabeyimize bir hâtıra-i hürmet ve uhuvvet 11.11.928 " yazısı ile Cemil Şerif imzası bulunmaktadır. Muğla vilayet matbaasında basılan kitapta Cemil Şerif kendisini Muğla Memleket Hastanesi operatörü ve Paris Cemiyet-i Cerrâhiyesi muhâbir azâsı olarak tanımlamaktadır. M.K. R.Şevket İnce Kitaplığı 614.4 Bay 1928 <http://library.ege.edu.tr/record=b1064600> (kaynak no:1).

⁴Merkez K. Nadir Eserler: 616.994 Şer 1934. <http://Library.Ege.Edu.Tr/Record=B1219311> (kaynak no:4).

lazımdı. Türk tıp tarihine bir vesika hazırlamak icap ediyordu. Çünkü o tıp tarihimizin mühim bir şahsiyeti olmuştu. Çünkü o bizim için, gelecek nesiller için hayatta nasıl çalışıldığını, nasıl muvaffak olunduğunu gösteren bir numune olmuştu. Bu numuneyi adeta kıskanarak saklamak lazımdı. Belediyemizin bu büyük adam için namına cadde açmak ve bu caddenin başına heykelini dikmek sureti ile gösterdiği kadirşinaslık merhumu asırlarca yaşatmak için en güzel bir teşebbüs olmuştur. Bundan başka hatıralarını toparlayıp millî kütüphanemize koymak icap ediyordu. Meslektaşlarım bu şerefli fakat oldukça ağır vazifeyi bana havale ettiler”

Cemil Şerif’in bu kitabı hazırlama sürecinde tıp tarihi araştırması yöntemlerine başvurduğu ve oldukça titiz davranmış olduğu görülmektedir. Bu özenini yazım sürecine de taşıdığı en önemli göstergesi elde ettiği bilgileri okuyucuya aktarmak için seçtiği yöntemdir. Seçtiği bu yöntemi kendisi şöyle açıklamaktadır:

“... Elde ettiğim malumat ve vesikalardan çıkardığım hulasalar dört kısma ayırdım: 1-Tercümei halî, 2-Mesleki hayatı, 3-Şahsiyeti, 4- Ölümü. Elde edebildiğim imkânlar nispetinde merhumu iyice yaşatabilmeye çalıştım. Belki muvaffak olamadım. Noksan kalan kısımların muhterem okuyucular tarafından ikmalini rica ederim.”

Bu önemli kitaptan Dr. Mustafa Enver için İzmir’de bir heykel yapıldığına ilişkin 12 Mayıs 1936 tarihli gazete haberinde övgüyle söz edildiği görülmektedir (10).

2. *Dünyada ve Bizde Nöroşürji*. Bu kitap tıp tarihine önemli katkı sağlama özelliğini taşımaktadır. Nöroşürji tarihi üzerine yazılan eseri kaleme alınan ilk Türkçe kitap olan ünlü eseri Nöroşürji Bahisleri kadar uzmanlık alanı için değerli bir çalışmadır (6).

Bu yazının ilk kez Tıp Dünyası Dergisinin Nisan 1959 cilt 32 sayı 4 den ayrı baskısı olduğu belirtilmiştir. Kapakta; giriş cümlesi olarak şu cümleyi seçmiştir (6):

“Kıymetli meslektaş ve mesai arkadaşım Dr. Hüsameddin Kerim Gökay’ın, bu derin ve geniş konunun son ilerlemeleriyle tarihçesi hakkında bir yazı hazırlamam için gösterdiği isteği kısaca yerine getirmeye çalışacağım”

Halk sağlığı ve Halkı bilgilendirmek amacını taşıyan kitap yazıları: İzmir’de görev yaptığı yıllarda gazetelerde özellikle halka yönelik sağlık eğitim amaçlı köşe yazıları yazmaktaydı. Bu yazıların önemli bir bölümünü kanser ve kanserle mücadele konusu oluşturmaktaydı. Baydur kanserle ilgili olan bu yazılarını bir kitapta topladığı görülmektedir.

1. *Kanserin Sebepleri ve Tedavi Yolları*: Cemil Şerif başlıklı dördüncü kitabı İzmir Halkevi İçtimai Yardım Kolu yayını olarak 1934 yılında basılmıştır (3). Gazete yazılarından oluşan bu kitap, tıbbi terminolojiden uzak halkın bilgilenebilmesi için toparlanmış bir eserdir. İzmir Kanserle Mücadele Birliği’nin kurulması için çaba gösterirken ortaya çıkan kitap içerik olarak günümüzde de halk eğitiminde kullanılabilir düzeydedir.

En ünlü kitapları:

1. *Nöroşürji Bahisleri*⁵: 1937 yılında İstanbul Cumhuriyet Matbaasında basılan kitap 240 sayfadır. Türkçe alfabe ile yazılan ilk nöroşürji kitabı niteliğindedir (4). Baydur kitap kapağında Operatör-Nöroşürjiyen Cemil Şerif Baydur adıyla o zaman görev yaptığı Bakırköy Akliye ve Asabiye Hastanesi müte-hassıslarından diye tanımlamıştır. Kitap içeriği: Hocam Clavis Vincent’in sözleri, Nöroşürjinin Bugünkü Durumu, Beyin Zarları ve Beyin Omurilik Sıvısı, Hidrosefali, Kafa İçi Basınç, Patolojik Anatomi Bakımından Tümörler (gliomlar, parogliomlar ve beyinin yalancı tümörleri) Radyografik ve Ventrikülografik Belirtilerle Lezyon Lokalizasyonu, Beyin ve Omurilik Tümörleri ve Diğer Afetleri (Hemisfer Tümörleri, Serebellum Tümörleri, Beyin Sapı Tümörleri, Pedunküler Tümörler, Quadrigeminal Bölge Tümörleri-Pinealomlar), Arka Fossa Araknoiditleri, Beyin Apseleri, Kafatası Travmaları, Optokiazmal Araknoiditler, Hipofiz Tümörleri, Kraniofaringiomalar Beyin Anevrizmaları, Omurilik Basıları (Travma ve Tümörler), Periferik Sinir Travmaları ve Nevraljileri (Periferik Sinir Kesileri, Trigeminal Nevralji, Ağrı Cerrahisi), Kitapta Ayrıca üç renkli 36 şekil ve fotoğraf bulunmaktadır.

Her bir bölüm belirli sistematiği olan kitapta klinik bulgular, radyolojik bulgular, tanı, tedavi yöntemleri, komplikasyonları, cerrahi teknikler ile renkli ve siyah beyaz şekil ve fotoğraflara yer verilmiştir. Yazıldığı yıllarda çok ses getiren kitap için gazete ilanlarının da düzenli olarak yayınlandığı görülmektedir (4, 14).

Bu önemli eser hakkında, ülkemizde ruh sağlığı kadar nöroşürjinin de gelişimine önemli katkılar sağlayan, kısa süre de olsa Baydur’un Bakırköy Hastanesinde birlikte çalıştığı Dr. Mazhar Osman (1884–1955) İstanbul Seririatı adlı dergideki yazısında şunu söylemektedir:

“İstanbul Emraz-ı Akliye ve Asabiye Hastanesi cerrahi-i asabiye müte-hassısı Dr. Operatör Cemil Şerif şubesine ait güzel bir eser neşretmiştir. Paris’te Clovis Vincent’in yanında nöroşürji öğrenen arkadaşımız gerek orada öğrendiklerini ve gerek çalıştığı müessesede gördüklerini vakıfane yazmıştır. Bu şubeye ait birçok kitaplarımızda, mecmualarımızda birçok bilgilere tesadüf edilirse de, ilk muhallit klasik eseri Cemil Şerif yazmış oluyor. Kendisini tebrik ve eserini şürji ve nörolojiyle meşgul olan arkadaşlarımıza tavsiye ederiz.” (24, 33).

2. *Farmakoloji*: İstanbul Sağlık Memurları Okulu müdürü iken 1952 yılında basılan kitabıdır. 296 sayfadan ve 26 temel başlıktan oluşmaktadır (5). İçeriğinde; Giriş, İlaçlara Genel Bakış, İlaçların Dozu Hakkında Genel Kaideler, İlaçların Farmasödik Şekilleri, Bağıışıklık ve Tatbikleri, Tuzlu ve Gligozlu Serumlar, Simiyoterapikler, Antiseptikler, Antibiyotikler, Antihelmentikler, Ensektisitler, Tegaddi ve Neşvünema İlaçları, Sinir Sistemine Tesir Eden İlaçlar, Dolaşım Sistemi İlaçları, İdrar ve Tenasül Sistemi İlaçları, Sindirim Sistemi İlaçları, Solunum Sistemi İlaçları, Kan ve Kan Yapan Sistem İlaçları, Antialerjik

⁵İncelenen Kitap örneği: Hacettepe Üniversitesi Hacettepe - Tıp Kataloğunda, Kayıt No: b1071857 bulunmaktadır (kaynak no: 4).

İlaçlar, Terletici İlaçlar, Ter Kesen İlaçlar, Revülsif ve Derivatifler, Adet Söktüren İlaçlar, Göz İlaçları, Spesifik Olmayan Tedavi Vasıtaları, konuları yer almaktadır. Bu kitabın önsözünde kitabın yazılış amacını şöyle açıklamaktadır (5):

“Son senelerde bütün dünya hekimliği âleminde dev adımlar ile kaydedilen değişiklik ve ilerlemeleri gösteren yerli ve çeşitli dillerdeki yabancı literatürden edindiğim malumata kendi bilgi ve tecrübelerimi de ekleyerek, pratikte fazla önemi olan ilaçların farmasödik şekilleri, bütün aşı ve serumlar ve son zamanlarda laboratuvar ve klinik tecrübeleri yapılarak çok ümitli müspet sonuç verenlerde dâhil olduğu halde, bu gün koruyucu ve tedavi edici olarak en çok kullanılan bütün ilaç ve metotları, bu konuda güdülen amacın çerçevesi içinde toplu, sistemli, mümkün merteye eksiksiz surette belirtmeye ve bazı arkadaşlarımın da yardımı ile hatasızca bastırmaya çalıştım. Bu arzuma rağmen, önemsiz ve sonundaki listede düzeltilmiş olmakla beraber, yine bazı tertip hataları ile çıkan bu eser, evvelkisi gibi okuyucuları tarafından iyi kabul görür ve istenilen görevini yapabilirse ne mutlu.” (5).

Kitap Dışındaki Yayınları

Cemil Şerif Baydur’un kitaplarının dışında çeşitli dergilerde basılmış bilimsel makaleleri de bulunmaktadır. Milli Kütüphaneye Cumhuriyet Dönemi Makaleler Bibliografyasında yer alan makalelerinin çoğunlukla 1932 ile 1937 yılları arasında yayınlandığı görülmektedir (Tablo II).

Ayrıca 1938 yılında Ankara’da düzenlenen Yedinci Ulusal Türk Tıp Kurultayında “Ameliyat neticeleri iyi olan glioblastom, collesteatom, bneurinom, araachnoldite optochiasmatische vakaları” başlıklı bir bildiri sunmuş bu makale de basılmıştır. Anadolu Gazetesi ile Cumhuriyet gazetesinde çeşitli yazıları da bulunmaktadır. Cemil Şerif Baydur’un basılmış olmasına rağmen Milli Kütüphane Cumhuriyet Dönemi Makaleler Bibliografyasında yer almayan makaleleri de bulunmaktadır (24). Bunlar:

1. Kafatası kırıklarında erken görülen yüksek vahametteki sendromları ve tedavisi, Tıp Dünyası, 1936; 9, 3326-3330.
2. Dimağ huraçları, teşhisleri ve tedavi istitapları (1). İstanbul Seririyattı. 1936, 18: 151-160.
3. Ümmüsülbe mücavirindeki hematomlar ve münteşir dimağ ödemlerinin teşhis ve tedavileri, İstanbul Serriyattı, 1937, 19: 51-60

Kuva-yi Milliye ve Halk Evleri Hareketleri

Millî Mücadele döneminde tıbbiyelilerin çoğu Türk Ocaklıydı. Cemil Şerif ise Türk Ocağı idare heyetine seçilmiş en genç reisti. Bu görevi hakkıyla yerine getiren Cemil Şerif özellikle Memleketi Muğla’da, Muğla teşkilatının kuruluş çalışmalarını

yürüttü. Menteşeliler Müdafaayı Vatan Cemiyeti kurucuları arasında yer aldı. Muğla’da kurulan Kardeş Yurdu ve Yeni Hayat Kulübü’nün çalışmalarına destek olmuştur. Cemil Şerif’in 15 Mayıs 1919’da Kocahan Meydanında yaptığı etkileyici konuşma çok ses getirmişti. Kastamonu’da hekimlik yaptığı yıllarda Kuvayı Milliyecilerin çıkardığı Açık Söz Gazetesinde Milli Mücadele ile ilgili yazılar da yayınlamıştır. Cemil Şerif CHP’nin çekirdeği olan Anadolu ve Rumeli Müdafaai-i Hukuk Cemiyetinin Muğla kurucuları arasında da yer almıştı (7).

SONUÇ

Cemil Şerif Baydur, Türkiye’nin üçüncü beyin sinir cerrahisi olmanın dışında çok sayıdaki bilimsel eserleri ile kendinden söz edilmesi gereken tıp tarihindeki önemli hekimlerdendir. Kurtuluş Savaşı içinde mücadelecilerle özelliğiyle unutulmaz başarılar elde etmiştir. Talihsiz bir hastalık yaşayan Baydur, buna rağmen üretkenliğini ve mesleğini sürdürmeye çalışmış çok yönlü bir bilim insanı olarak günümüz genç bilim insanlarına örnek olmaktadır. Yakın bir tarihte “Tıp Tarihi İçinde Muğla Projesi” kapsamında Cemil Şerif’in de yer alacağı yayınlanması hedeflenen bir kitap hazırlanmaktadır. Ayrıca Baydur’un 1928 yılında Muğla’da basılan kitabı Gençlik Aşısı Esasları adlı kitabının Türkçeleştirme ve sadeleştirme çalışması da sürmektedir. Tıp tarihinde iz bırakmış hekimlerimiz hakkındaki bilgilerin genç nesillerle paylaşılması önemlidir. Baydur’un da dediği gibi bu amaçla hazırlanmış makalelerin tıp tarihine bir vesika bırakma ve hekime saygının bir ifadesi olmakla beraber böylelikle dönem hekimlerinin pek çoğunda görülen çok yönlü bilim insanı olma özelliğini göstermek, özellikle genç hekimlere iyi örnekler sunmak, mesleğin gelişim sürecinden haberdar etmeye katkı sağlanabilmektedir. Bu bağlamda Baydur’un sahip olduğu mücadeleciler ruhunun hekimlik mesleğinin genç adaylarına tıpta insana bütünsellik içerisinde yaklaşımın önemi ve hekimlik mesleğinin içinde yer alınan toplumsal, tarihsel ve kültürel koşullardan soyutlanamayacağı bilincinin, aktarılabilmesine olanak sağlayacağı görüşündeyiz.

TEŞEKKÜR

Çalışmamız için değerli katkıları için; Muğla Belediye Başkanı Dr. Osman GÜRÜN’e, Muğla Belediyesi Basın Halkla İlişkiler Biriminden Ömür Dünya ÇAKMAKLI’ya, Muğla Tabip Odası ofis çalışanlarına, Osmanlıca okumalar konusunda Kocaeli Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. M. Esat HARMANCI ve Muğla SK. Üniversitesi Arş. Gör. Fahri KAPLAN’a, Muğla Üniversitesi Kütüphane Daire Başkanlığından kütüphane çalışanı Zübeyde ÇÖLDEN ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığından kütüphane çalışanı Selçuk AYDIN’a, ve resmi yazışmalarla çalışmamız için arşiv dokümanlarını paylaşan ilgili kamu kurumlarının yönetici ve çalışanlarına teşekkür ederiz.

Tablo II: Cemil Şerif Baydur Makaleleri*

POLİKLİNİK DERGİSİ
Cranio- Pharangiom`lar I , Poliklinik, İstanbul, (11, (47)), 05. 1937, 309-311.
Carnio- Phamgiom`lar(Pharangiom`lar) (Devamı) , Poliklinik, İstanbul, (12, (48)), 06. 1937, 343-345.
Hipofiz Adenomları I , Poliklinik, İstanbul, (8, (44)), 02. 1937, 219-221
Hipofiz Adenomları (Devamı) , Poliklinik, İstanbul, (9, (45)), 03. 1937, 258-262.
Hipofiz Tümörleri , Poliklinik, İstanbul, (3, (39)), 09. 1936, 61-65.
Kromofob Adenomlar , Poliklinik, İstanbul, (5, (41)), 11. 1936, 128-131.
Ameliyatlardan Sonra, Bilhassa İhtiyar ve Düşkün Prostatlılarda Görülen Toksik Arızaların Şafi ve Vâki Tedavileri , Poliklinik, İstanbul, (1, (37)), 07. 1936, 6-10.
Ameliyatlardan Sonra, Bilhassa İhtiyar ve Düşkün Prostatlılarda Görülen Toksik Arızaların Şafi ve Vâki Tedavileri , Poliklinik, İstanbul, (2, (38)), 00.08.1936, 38-43.
Hausalada İnkişaf Eden Huraçlı Apendisitlere Rektal Şok Usulü ve Neticeleri , Poliklinik, İstanbul, (90), 12. 1940, 175-181.
İZMİR KLİNİĞİ
Harabiyeti Ahşa ile Müterafık Cüruhu Nafizei Batniyede Erken Müdahale ve Buna Ait Müşahedelerimiz , İzmir Kliniği, İzmir, (4), 07. 1932, 432-440.
İki Sistosomal Vak`ası Münasebetiyle , İzmir Kliniği, İzmir, (1), 10. 1933, 87-89.
Rie Cerrahisindeki Terekkiyatı Hazıra ve Yapılan Ameliyatların Neticesi , İzmir Kliniği, İzmir, (2), 1932, 140-151
Sağda Fıtık Muhteniki Mağbenî Levha Seririyesi Gösteren Mütefettik Bir Apendisit Perfore Vak`ası , İzmir Kliniği, İzmir, (3), 04. 1933, 323-325.
190 Gramlık Bir Mesane Taşı Vak`ası , İzmir Kliniği, İzmir, (1), 00.10.1932, 45-47.
Cerrahî Tenkit ve Mülâhazalar , İzmir Kliniği, İzmir, (1), 00.10.1932, 96-101.
Harabiyeti Ahşa ile Müterafık Cüruhu Nafizei Batniyede Erken Müdahale ve Buna Ait Müşahedelerimiz , İzmir Kliniği, İzmir, (4), 00.07.1932, 432-440
Havsalada İnkişaf Eden Huraçlı Apendisitler , İzmir Kliniği, İzmir, (3), 04. 1933, 308-317.
İdrar Yolu Darlıkları , İzmir Kliniği, İzmir, (2), 00.00.1931, 112-118.
Maai İsnaaşer Korhalarının Ameliyat İstipapları ve Netayıcı , İzmir Kliniği, İzmir, (2), 1931,108-111.
Tromatik Sar`alar ve Bir Kist Tromatikten Mütevellit Sar`a Vak`ası , İzmir Kliniği, İzmir, (1), 00.10.1931, 83-87.
Vilâdi Meşukiyeti Batın Neticesi Tefettuku Ema , İzmir Kliniği, İzmir, (3),04,1932, 278- 283.
TÜRK YURDU
DMS ve 7 Nisan Sağlık Günü , Türk Yurdu, Ankara, (255),04. 1956, 781-785.
İnkılâplarımızı Nasıl Koruyabiliriz? Türk Yurdu, Ankara, (242), 03. 1955, 711-714
Türkiye'mizin 750. Yıldönümünü Kutlarken , Türk Yurdu, Ankara, (254), 03. 1956, 702-707.
TÜRK TIP CEMİYETİ MECMUASI
İyi Netice Alınan Dört Nöroşirerji Vak`ası , Türk Tıp Cemiyeti Mecmuası, İstanbul, (4), 01.04.1940, 94-104.
Optokyomatik Araknoiditler Türk Tıp Cemiyeti Mecmuası, İstanbul, (11), .11. 1937, 344-348.
Sinir Cerrahisinin Bugünkü Durumu , Türk Tıp Cemiyeti Mecmuası, İstanbul, (6),06. 1937, 204-210.
İSTANBUL SERİRİYATI
İstisal Tihal Hakkında Bazı Mülâhazat , İstanbul Seririyatı, İstanbul, (8), 00.06.1924, 625-629.
DİĞER DERGİLER
Ba`d`el-vefat Yedi Ay Dahil-i Rahimde Kalan Mevtî Cenin Vakası , Sıhhiye Mecmuası, Ankara, (18), 01.09.1928, 98-103.
Arachnoidite Optochiosmatique`ler, Teşhisleri ve Tedavi İstibatları, Türk Oftalmoloji Gazetesi, İstanbul, (6), 04. 1937, 287-296.
Dünyada ve Bizde Nöroşirürji Tıp Dünyası , İstanbul, (4), 04. 1959, 2641-2647

*Milli Kütüphane Cumhuriyet Dönemi Makaleler Bibliyografyasında yer alan makaleler

KAYNAKLAR

1. Baydur CŞ: Gençlik Aşısı ve Esasları. Muğla: Vilâyet Matbaası, 1928
2. Baydur CŞ: Merhum Şeyhülettıba Operatör Mustafa Enver Beyin Hatıraları. İzmir: Bilgi Matbaası, 1933
3. Baydur CŞ: Kanserin Sebepleri ve Tedavi Yolları. İzmir: Ahenk Matbaası, 1934
4. Baydur CŞ: Nöroşürji Bahisleri. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası, 1937
5. Baydur CŞ: Farmakoloji. İstanbul: Osman Yalçın Matbaası, 1952
6. Baydur CŞ: Dünyada ve Bizde Nöroşürji. İstanbul: Nurgök Matbaası, 1959
7. Birinci A: Cemil Şerif Baydur. Türk Yurdu Dergisi 27(233), 2007
8. Cumhuriyet Gazetesi, 13 Aralık 1935, sayfa 2, Sağlık İşleri. <http://www.cumhuriyetarsivi.com/monitor/index.xhtml> Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012
9. Cumhuriyet Gazetesi 8 Aralık 1936, sayfa 2, Dr. Cemil Şerif Baydur. <http://www.cumhuriyetarsivi.com/monitor/index.xhtml> Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012
10. Cumhuriyet Gazetesi. 12 Mayıs 1936, sayfa 6, İzmir'in Meşhur Şeyhülettıbbası Dr. Mustafa Enver'in heykeli dikildi" <http://www.cumhuriyetarsivi.com/monitor/index.xhtml> Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012
11. Cumhuriyet Gazetesi, 2 Mart 1937, sayfa 8, Operatör Dr. Cemil Şerif Baydur. <http://www.cumhuriyetarsivi.com/monitor/index.xhtml> Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012
12. Cumhuriyet Gazetesi, 24 Kasım 1937, sayfa 6 Nöroşürji Bahisleri. <http://www.cumhuriyetarsivi.com/monitor/index.xhtml> Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012
13. Cumhuriyet Gazetesi, 8 Mayıs 1937, sayfa 4, Teşekkür. <http://www.cumhuriyetarsivi.com/monitor/index.xhtml> Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012
14. Cumhuriyet Gazetesi, 20 Şubat 1938, sayfa 8, Operatör Dr. Cemil Şerif Baydur. <http://www.cumhuriyetarsivi.com/monitor/index.xhtml> Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012
15. Cumhuriyet Gazetesi. 20 Eylül 1941, Sayfa 3, Teşekkür. <http://www.cumhuriyetarsivi.com/monitor/index.xhtml> Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012
16. Cumhuriyet Gazetesi. 7 Aralık 1952, sayfa 3, Farmakoloji. <http://www.cumhuriyetarsivi.com/monitor/index.xhtml> Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012
17. Cumhuriyet Gazetesi. 20 Nisan 1967, Sayfa 7, Vefat. <http://www.cumhuriyetarsivi.com/monitor/index.xhtml> Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012
18. Elmacı İ: Hami Dilek. Nöroşürjide Bir Öncü. İstanbul: Marmara Üniversitesi Nörolojik Bilimler Enstitüsü Ya, 2001
19. Elmacı I, Balak N: Pioneering Turkish Neurosurgeon Hami Dilek and the traces of Harvey Cushing's Legacy in his work. J Neurosurg 108:821–829, 2008
20. Er U, Naderi S: Ülkemizde beyin ve sinir cerrahisinin ihtisaslaşması ve kurumlaşması. Türk Nöroşir Derg, 21(3): 209-219, 2011
21. Erbeni A: History and development of neurosurgery in Anatolia (Part Two). Turk Neurosurg 3: 41 – 47, 1993
22. Erbeni A: Yirminci yılda Türk Nöroşürji Derneği. Türk Nöroşirji Derneği Bülteni. 25.Yıl özel sayı: 8-10, 2005
23. Lemoine GE: Cemil Şerif: Müşavere-i Tıbbiye ve Cerrahiye. Formüllerden Mükteb çeviren: Cemil Şerif. İstanbul: Kader Matbaası Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık Osmanlı Şirketi, 1918: 1334r./
24. Kars HZ, Altınörs MN, Kılıç K: Dr. Cemil Şerif Baydur (1894-1967). Nöroloji Nöroşürji-Psikiyatri Dergisi, 3 (1): 20-22, 1987.
25. Milliyet Gazetesi, 20 Nisan 1967, sayfa 7, Vefat. <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1967/04/20> Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012
26. Naderi S: Op. Dr. Cafer Tayyar Kankat ve Türkiye'deki az tanınan bir nöroşürjiyen ilk nöroşürji dergisinin kurucusu. Türk Nöroşir Derg 13: 81 – 86, 2003
27. Naderi S, Erbeni A: History of neurosurgery and neurosurgical applications in Turk Surg Neurolog 64 (2) : 115–122, 2005
28. Naderi S, Postalıcı L: Türkiye'de periferik sinir cerrahisi tarihi. Türk Nöroşir Derg, 20 (2): 57-63, 2010
29. Öncel Ö, Erdemir AD: The Development of Neurology, Neurosurgery and Psychiatry in Turkey from the Ottoman Era to the Republican Period. Journal of The International Society for the History of Islamic Medicine, 8-9: 98-115, 2009-2010
30. Sağlık Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü 14. 3. 2012 tarih B.10. 0.PER.0.11.00.09/911.05 sayılı ilgili yazısı
31. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı Emeklilik Hizmetleri genel Müdürlüğü 16. 3. 2012 tarih, B.13. 2.SGK.0.10.02 03 94 681.010
32. Toplamaoğlu H: Bakırköy'de nöroşürji ve düşünen adam. Düşünen Adam Dergisi 25.Yıl özel sayı:45-47, 2005
33. Usman MO: Yeni Kitaplar: Nöroşürji. İstanbul Seririyatı 19: 93, 1937
34. Zahmacıoğlu O, Dinç G, NADER S: The history of psychosurgery in Turkey. Turk Neurosurg 19 (3): 308-314, 2009